

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В. Є. Алипенко

Херсонський державний університет, minniexiuminnie@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор І. С. Попович

Постановка проблеми. Юнацький вік характеризується становленням особистості та переоцінкою життєвих цінностей та орієнтацій через трансформацію від дитячих та підліткових поглядів до поглядів дорослої людини, залученням до нового макро- та мікропростору, а також активною соціалізацією та опануванням нових соціальних ролей. Переоцінка життєвої мети, цінностей та орієнтацій входить до структури самовизначення особистості в юнацькому віці.

Життєві орієнтації – невід’ємне явище на шляху становлення особистості, вони є сукупністю цінностей, які характеризують індивідуальний життєвих шлях людини. Життєві орієнтації є також складовою життєвої стратегії, яка, в свою чергу, заснована на життєвих уявленнях, меті та домаганнях.

Сучасна українська молодь зростає в умовах соціально-економічної, політичної та військової нестабільності країни через збройний конфлікт та військовий стан, що беззаперечно впливає на психологічний стан суспільства. Подібний кризовий стан, в якому перебуває Україна, відбивається на особистісному житті людини та здатний спричинити життєву кризу, наслідком якої є переоцінка життєвих орієнтацій та цінностей.

Життєві орієнтації, перш за все, виступають мірою залежності внутрішнього світу людини від зовнішнього, що бере участь у побудові власного майбутнього та життєвої позиції особистості. Життєві ситуації розглядаються як точки орієнтиру на життєвому шляху людини, тож є важливими епізодами, що визначають життєві орієнтації та стратегії людини (Тавровецька, 2016).

Однак у працях сучасних учених наразі недостатньо розкрито психологічні особливості формування життєвих орієнтацій сучасної молоді.

Мета статті – висвітлення психологічних особливостей формування життєвих орієнтацій сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу. Сучасна зарубіжна та вітчизняна психологічна наука висвітлює проблему життєвих орієнтацій, життєвого шляху та ціннісних орієнтацій, спираючись на етапи онтогенетичного розвитку людини та життєві ситуації, що трапляються на її шляху.

Життєві орієнтації характеризуються як загальна спрямованість людини до задоволення значущих потреб в контексті діяльності, яку особа вважає провідною (Карпенко, 2000). Провідною в юнацькому віці, зазвичай, вважається навчально-професійна діяльність, яка сприяє формуванню нового світогляду, розвитку моральних цінностей та екзистенційному самовизначенню.

До життєвих орієнтацій відносяться емоційний рівень, який поєднує соціальні почуття; когнітивний рівень, що характеризується спрямованістю на форми життєдіяльності; поведінковий рівень – готовність до тієї чи іншої діяльності. Ці рівні також характерні і для ціннісних орієнтацій.

Період юності пов'язаний з формуванням ціннісних орієнтацій, які об'єднали науково-теоретичні, філософські, моральні та естетичні орієнтації. Цей період характеризується сприятливими умовами для становлення сенсу життя, пошуку перспективи, а також власного життєвого змісту.

Розглядаючи поняття життєвих орієнтацій не можна оминати й поняття життєвих принципів та життєвої стратегії. Життєва стратегія розглядається в розрізі з системою цінностей та мірою усвідомлення життя. Система цінностей є важливим аспектом у формуванні життєвих орієнтацій через те, що виступає основою поведінки особистості, зокрема через те, що цінності – це результат виховання та соціалізації молоді.

Життєва стратегія є засобом конструювання особистістю власного життя та включає в себе попередній досвід конструювання життя, реалізацію (дії

індивіда, спрямовані на задоволення та реалізацію власних потреб, а також розв'язання ситуацій) та задоволеність життям (самооцінку своїх досягнень).

Ціннісні орієнтації в юнацькому віці мають значущий вплив на мету особи, а також на її самореалізацію, зокрема і професійну. Проте слід зазначити, що на формування найпоширеніших ціннісних орієнтацій впливає суспільство. Саме суспільство має свою систему цінностей на кожному етапі свого розвитку та визначає для індивідів нормативні цінності, які він має співвідносити зі своїми власними – особистісними.

Життєві орієнтації входять в структуру ціннісної самосвідомості та несуть функцію адаптації особистості до певних форм соціальної діяльності, а також є самостійними підсистемами ціннісних уявлень про соціальні цінності, що пов'язані з певними сферами діяльності.

Як ціннісні орієнтації, так і життєві орієнтації формуються під впливом процесу задоволення людиною власних потреб, очікувань соціуму (Попович, 2005) а також мають зв'язок із життєвими перспективами людини та конструюванням нею майбутнього (Попович, 2015).

Панчук Н. П. (2017) зазначає, що життєва орієнтація формується залежно від того, носієм яких цінностей є те чи інше коло занять для людини і якого значення набувають ці цінності в її підсвідомості (Panchuk, 2017: 313).

Як зазначалося вище, життєві орієнтації пов'язані з мірою усвідомлення життя, а головними чинниками осмисленого життя виступають такі, як: наявність мети, яка визначає життєві перспективи, а також спрямованість особистості; емоційна насиченість життя, самореалізація та відчуття власного успіху у провідній діяльності; здатність контролювати життєві ситуації та здійснювати життєвий вибір.

Соціальні очікування особистості входять до структури ціннісних орієнтацій особистості, а, отже, також є пов'язаними з життєвими орієнтаціями. Вона є суб'єктивними орієнтаціями членів суспільства стосовно перебігу можливих подій та забезпечують готовність особи до цих подій. Часто соціальні очікування описують як взаємозв'язки між соціальними

системами та діяльністю індивідів, що є її елементами (Попович, 2009). Розглядаючи даний феномен, хочемо зазначити, що соціальні очікування можуть виступати психологічним чинником формування життєвих орієнтацій через те, що вони входять до системи регуляції поведінки індивідів у соціумі, їхньої взаємодії у групах.

Період юності характеризується спрямованістю індивіда у майбутнє та пов'язаний з пошуком сенсу життя, формуванням життєвих позицій та життєвих перспектив. Ціннісні орієнтації поряд з життєвою метою та планами є найважливішими складовими життєвої перспективи, основною функцією якої є регулятивна. Формування життєвої перспективи, в свою чергу, залежить від вікових особливостей сприйняття індивідом часової перспективи та має динамічний характер.

Висновки. Дослідження життєвих орієнтацій сучасної молоді, а також психологічних особливостей їх формування є важливим у динамічному суспільстві, що переживає кризові ситуації, оскільки саме суспільство є одним з найголовніших чинників формування життєвих та ціннісних орієнтацій в юнаків. Життєві орієнтації є спорідненими з поняттями життєвих принципів та життєвої стратегії, а також розглядаються через призму ціннісних орієнтацій та соціальних очікувань, що також мають вплив на формування життєвих орієнтацій особистості. Подальший науковий пошук буде спрямовано на дослідження психологічних змістових параметрів життєвих орієнтацій осіб юнацького віку під час воєнного стану.

Література:

1. Карпенко З.С. Життєві орієнтації у феноменологічному полі кризової особистості. *Наукові студії із соціальної і політичної психології*. К.: ТОВ «Вид-во «Сталь», 2000. Вип.4(7). С. 48-53.
2. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №5. С. 8-13.

3. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
4. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки*. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145-154.
5. Тавровецька Н. І. Структурні складові характеристики життєвого шляху особистості. Збірник наукових праць інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К.: Талком, 2016. Т. 9. Вип. 9. С. 496-505.
6. Panchuk N. P. Valuable orientations as an indicator of student socialization in the process of professional training. *Problems of Modern Psychology*. 2017. Vol.: 38. Kamianets-Podilskyi: Aksioma. P. 314–324.